

27.2.2025

Finnwatchin alustavia näkemyksiä komission omnibus-esitykseen yritysvastuudirektiiviä koskien

Komission 26.2.2025 julkaisema [omnibus-esitys](#) esittää yritysvastuudirektiiviin (CSDDD) muutoksia, jotka heikentävät vakavalla tavalla direktiivissä säädettyä ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevaa huolellisuusveloitetta. Muutokset uhkaavat tehdä direktiivin tarpeettomaksi tai jopa haitalliseksi: ne ohjaavat yritysten toimintaa ei-riskiperustaisesti, vaikeuttavat yritysten tietojen saantia ja luovat sekavan sääntelykehikon, joka ei enää ratkaise niitä ongelmia, joita varten direktiivi alunperin säädettiin. Esitetyt muutokset vievät direktiiviä kauemmas YK:n ja OECD:n yritysvastuustandardeista, joita yritysten tulee edelleen soft law -instrumentteina noudattaa.

Alla on esitetty valikoituja, alustavia huomioita muutosten vaikutuksista.

Huolellisuusveloitteen rajoittaminen pääsääntöisesti omaan toimintaan, tytäryhtiöiden toimintaan ja tier 1 -tasolle

Komissio esittää ihmisoikeus- ja ympäristöriskien arviointia koskevaan artiklaan 8 muutoksia, jotka poikkeavat merkittävästi kansainvälisistä yritysvastuustandardeista ja vallitsevista käytännöistä monissa YK-periaatteisiin ja OECD-ohjeistoihin sitoutuneissa yrityksissä. Huolellisuusveloitteen rajoittaminen pääsääntöisesti omaan toimintaan, tytäryhtiöiden toimintaan ja tier 1 -tasolle, yhdistettynä rajoituksiin niissä tiedoissa, joita yritysvastuuvolliset yritykset saavat pyytää alle 500 henkilöä työllistäviltä tier 1 -kumppaneiltaan, sotii huolellisuusveloitteen riskiperusteisuutta vastaan.

Komission esittämät rajaukset tarkoittaisivat monen yrityksen kohdalla paluuta yli kymmenen vuoden takaisin käytäntöihin. Toisin sanoen, monet yritykset tekevät jo nyt paljon enemmän kuin mitä direktiivi näiden muutosten jälkeen niiltä vaatisi. Sen sijaan, että direktiivi veisi yritysten vastuullisuustyötä eteenpäin ja tasaisi pelikenttää nostamalla vastuullisuustyön riman kaikille samaksi, se saattaisi komission esittämässä muodossa vaikeuttaa tai jopa estää niitä noudattamasta edes nykyisenkaltaisia huolellisuusveloitteprosessejaan. Esitetyt muutokset artiklaan 8 uhkaavat tehdä yritysvastuudirektiivistä byrokraattista ja mekanistista sääntelyä, joka lisää yritysten hallinnollista taakkaa, mutta ei edistä ihmisoikeuksien kunnioittamista yritysten arvoketjuissa.

Huolellisuusveloitteen pääsäännön rajaaminen edellä kuvatulla tavalla kannustaa yrityksiä lisäämään väliportaita hankintaketjuihin, eikä komission esittämä kirjaus keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamisesta millään tavalla estä tätä. Yrityksillä on edelleen täysi vapaus päättää tehdä hankintoja esimerkiksi ostorenkaiden, raaka-ainepörssien, tukkujen tai muiden vastaavien toimijoiden kautta ja tällaiset ostot tulevat komission esityksen myötä mitä todennäköisemmin lisääntymään. Tämä heikentää entisestään ympäristöstä- ja ihmisoikeuksista huolehtimista, ja johtaa päinvastaiseen lopputulemaan kuin mikä CSDDD:n alkuperäisenä tarkoituksena oli.

Komission esityksessä huolellisuusveloitteen kohdentumisen pääsääntö ohitettaisiin tilanteessa, jossa esimerkiksi järjestöt tai media tuovat yritysten tietoon ongelmia yksittäisen

arvoketjun toimijan toiminnassa. CSDDD:n tarkoituksena oli puuttua ympäristö- ja ihmisoikeusriskeihin ennakolta, ei ohjata yrityksiä reaktiivisuuteen. Kansalaisjärjestöt tai media eivät ole vastuussa ihmisoikeuksien toteutumisesta yritysten arvoketjuissa. Kansainvälisissä yritysvastuustandardeissa on jo sovittu, että ihmisoikeuksien suojeluvelvoite on valtioilla (mm. sääntelyn kuten CSDDD:n kautta) sekä yrityksillä riskipohjaisen huolellisuusvelvoitteen noudattamisen kautta.

Maksimiharmonisaation laajentaminen

Komissio esittää maksimiharmonisoinnin laajentamista (art 4) koskemaan muun muassa haitallisia vaikutuksia ehkäiseviä ja lopettavia toimenpiteitä (art 10(1–5) ja 11(1–6)). Myös tämä muutos lisäisi direktiivin yrityksille aiheuttamaa hallinnollista taakkaa ilman vastavuoroisia ihmisoikeus- tai ympäristöhyötyjä, kun ehkäisevien ja lopettavien toimenpiteiden asianmukaisuutta painottava kansallinen liikkumavara poistettaisiin. Erityisen ongelmallista tämä on tilanteessa, jossa komission esitykset artiklassa 8 vähentävät merkittävästi yritysten mahdollisuuksia riskiperustaiseen harkintaan ja ohjaavat huolellisuusvelvoitetta koskevissa toimissa keskittymään konsernin sisäisiin ja tier 1-toimijoihin.

Velvollisuus lopettaa liikesuhde poistetaan

Artiklojen 10(6) ja 11(7)¹ osalta komissio esittää, että silloin kun kysymys on haitallisesta vaikutuksesta, jota ei voida ehkäistä tai lopettaa, vaatimus lopettaa liiketoimintasuhde viimeisenä keinona poistetaan. Sen tilalle komissio esittää kirjausta, jonka mukaan liikesuhteessa pysyminen ei voi johtaa oikeudelliseen vastuuseen niin kauan kuin on kohtuullista odottaa, että tehostettu toimintasuunnitelma tuottaa tulosta. Tämä voi johtaa esimerkiksi tilanteisiin, joissa yritys myötävaikuttaa haitallisen vaikutuksen syntymiseen, mutta yritys vastuudirektiivin nojalla viranomaiset eivät voisi puuttua siihen eikä uhreilla olisi mahdollisuutta vaatia yritystä oikeudelliseen vastuuseen. Kirjaus jättää myös avoimeksi, miten yrityksen tulee toimia jos ei ole kohtuullista odottaa, että tehostettu toimintasuunnitelma tuottaa tulosta.

Joissain tapauksissa vetäytyminen liiketoimintasuhteesta on ainoa mahdollinen tapa kantaa vastuuta. Yksi esimerkki tällaisesta tilanteesta on valtion määräämä pakkotyö, jota yritykset eivät voi ehkäistä, lopettaa tai korjata toimimalla huolellisesti. On tärkeää, että velvollisuus lopettaa liiketoimintasuhde on direktiivissä mukana.

Sidosryhmän määritelmän kaventaminen

Komissio esittää sidosryhmäkuulemisten heikentämistä ainakin kahdella tavalla: muuttamalla sidosryhmien määritelmää ja poistamalla sidosryhmäkuulemisia koskevasta

¹ Komission esityksessä puhutaan artiklaan 11(7) liittyen vaikutusten ehkäisemisestä ja lieventämisestä vaikka artikla 11 koskee tosiasiallisten haitallisten vaikutusten lopettamista. Oletamme, että kyseessä on virhe ja "could not be prevented or adequately mitigated" pitäisi tässä yhteydessä olla "could not be brought to an end or the extent of which could not be minimised".

artiklasta tilanteita, joissa sidosryhmiä on kuultava. Sidoryhmien kuuleminen esimerkiksi silloin, kun laaditaan indikaattoreita ehkäisevien, lieventävien ja lopettavien toimenpiteiden asianmukaisuuden ja tuloksellisuuden seurannalle, on tarpeen (ja usein myös yritysten edun mukaista), mutta nyt sitä esitetään poistettavaksi. Tällainen kuuleminen vähentää todennäköisyyttä, että yritys kiinnittää seurannassa huomiota vaikutusten kohteena olevien ryhmien näkökulmasta epärelevantteihin asioihin ja siten vähentää näiden ryhmien tarvetta tukeutua esimerkiksi siviilioikeudellisiin keinoihin.

Myös se, että vaikutusten kohteena olevia sidoryhmiä ei enää tarvitsisi kuulla kun päätetään liikesuhteen väliaikaisesta keskeyttämisestä on ongelmallista. Sidoryhmien kuuleminen tällaisissa tilanteissa on tarpeen sen varmistamiseksi, etteivät keskeyttämisen vaikutukset ole haitallisempia kuin ne vaikutukset, joita keskeyttämisellä yritetään ehkäistä.

Lisäksi kun otetaan huomioon, että komissio esittää myös huolellisuusveloitteen ulottuvuutta koskevan pääsäännön ohittavia toimia silloin kun järjestöt tuovat ongelmia yritysten tietoon, on ristiriitaista, että se samaan aikaan haluaa vähentää järjestöjen kuulemista.

Vaatus sakkojen yhteydestä liikevaihtoon poistetaan, komissio laatii ohjeet sakoille

Komissio esittää poistettavaksi artiklan 17 kohtaa 4, missä direktiivin rikkomisesta seuraavat sanktiot sidotaan liikevaihtoon. Sen sijaan esityksessä todetaan, että komissio laatii myöhemmin yhteistyössä jäsenmaiden kanssa ohjeistuksen sanktioiden tasosta. Vaikka sanktioiden taso jää näin ollen epäselväksi, avaa muutosesitys mahdollisuuden sille, että sanktiot jäävät lopulta varsinkin kaikkein suurimmille yrityksille merkityksettömiksi. On tärkeää, että direktiivin hallinnolliset toimeenpanokeinot ovat tehokkaat etenkin, kun komissio on esittämässä myös siviilioikeudellisen vastuun (täysin ei-hyvaksyttävää) karsimista.

Ilmastosiirtymäsuunnitelma

Artiklaan 22 koskien ilmastosiirtymäsuunnitelma komissio esittää muutosta, jonka mukaan yritysten tulisi ainoastaan laatia, mutta ei toteuttaa, siirtymäsuunnitelmaa. Myös tässä komission muutosehdotukset johtavat turhaan byrokraatiaan ilman konkreettisia ilmastohyötyjä tai tarpeellisia muutoksia yritysten liiketoimintamalleissa ja -strategioissa.

Siviilioikeudellinen vastuu poistetaan direktiivistä

Komissio esittää, että siviilioikeudelliset vahingonkorvauskanteet olisivat jatkossa mahdollisia vain kansallisen lainsäädännön nojalla. Toisin sanoen, direktiivi ei enää velvoittaisi jäsenmaita varmistamaan, että yritystoiminnan haitallisten vaikutusten uhrit voivat hakea oikeutta jäsenmaiden kansallisista tuomioistuimista tilanteissa, joissa vahinko on aiheutunut siksi, että yritys ei ole ryhtynyt direktiivin edellyttämiin asianmukaisiin toimenpiteisiin.

Lisäksi komissio esittää lainvalintaan liittyvän niin sanotun pakottavan säännöksen (*overriding mandatory rule*) poistamista direktiivistä sekä sitä, ettei uhreilla enää olisi yritysvastuudirektiivin nojalla mahdollisuutta valtuuttaa esimerkiksi kansalaisjärjestöä nostamaan kanteita heidän puolestaan. Nämä muutokset heikentäisivät merkittäväällä tavalla uhrien mahdollisuutta saada oikeutta. Uhrit, jotka hakevat oikeutta tuomioistuimista kohtaavat lukemattomia käytännöllisiä ja juridisia esteitä, jotka estävät heitä käytännössä saamasta oikeutta ja joita nämä alkuperäisen direktiivin kohdat pyrkivät edes jossain määrin poistamaan. Komission esittämillä muutoksilla myös artiklasta 29 tulee merkitykseltään hyvin vähäinen.